

Hälso- och sjukvårdsnämndens uppföljning av Folkhälsa 2024

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	HÄLSO- OCH SJUKVÅRDSNÄMNDENS UPPFÖLJNING AV FOLKHÄLSA 2024	3
1.1	Nyckeltal i regionplan 2024–2026	4
1.1.1	<i>Allmänt gott hälsotillstånd (16+)</i>	4
1.1.2	<i>Psykiskt välbefinnande (fördelat på kön 16–29 år)</i>	5
1.1.3	<i>Psykisk påfrestning (fördelat på kön 16–29 år)</i>	5
1.1.4	<i>Andel elever som upplever att de mår bra</i>	6
1.2	Nyckeltal i hälso- och sjukvårdsnämndens verksamhetsplan 2024	6
1.2.1	<i>Antal genomförda riktade hälsosamtal inom primärvårdens egenregi utifrån antal listade personer som under året fyller 40, 50, 60 eller 70 år bibehålls på föregående års nivå (20%), eller ökar om den ekonomiska situationen så medger</i>	6
1.3	Uppdrag HSN verksamhetsplan 2024	7
1.3.1	<i>Implementera insatser som främjar hälsosamma levnadsvanor samt uppmärksammar psykisk hälsa och våldsutsatthet i fler patientmöten</i>	7
1.3.2	<i>Verka för att tandvården på lång sikt stärker sin roll som instans för hälsofrämjande insatser på individ- och samhällsnivå</i>	8
1.3.3	<i>Utveckla insatser som främjar hälsosamma levnadsvanor i hela befolkningen, stärka kunskapen om egenvårdsinsatser och möjligheten att själv ha kontroll över sin vård</i>	9
1.4	Övriga uppdrag från regionplan	9
1.4.1	<i>I samverkan med nämnderna ska regionstyrelsen prioritera insatser för att främja det psykiska välbefinnandet hos unga och unga vuxna</i>	9
1.4.2	<i>Regionstyrelsen utvecklar det övergripande folkhälsoarbetet och stödjer verksamheter för att i ökad omfattning prioritera främjande och förebyggande insatser</i>	10

1 Hälsa- och sjukvårdsnämndens uppföljning av folkhälsa 2024

I hälsa- och sjukvårdsnämndens reglemente beskrivs bland nämndens uppgifter att man ”ska arbeta med frågor om hälsa- och sjukvårdsrelaterad folkhälsa inom sitt verksamhetsområde.” I regionplan 2024-2026 samt nämndens verksamhetsplan finns ett antal nyckeltal och uppdrag som syftar till att utveckla folkhälsoarbetet och arbeta med hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser inom hälsa- och sjukvården. Flera av dessa redovisas med övergripande drag i den här rapporten. Stor del av Region Jämtland Härjedalens arbete på området utvecklats i samverkan med Folkhälsoenheten som är organisationens kunskaps- och utvecklingsstöd i folkhälsofrågor.

Sammanfattningsvis går det att konstatera att det pågår en rad insatser som syftar till att uppfylla målsättningar och uppdrag. Det är dock svårt att göra en bedömning av övergripande måluppfyllelse, de långsiktiga nyckeltalen kräver följsamhet över en längre tid och många av aktiviteterna kan bedömas vara i ett utvecklingsskede. I hälsa- och sjukvårdsnämndens plan står att ”ett större fokus behöver läggas vid att främja hälsosamma levnadsvanor” och i regionplan finns uppdrag som syftar till att i *ökad omfattning* prioritera främjande och förebyggande insatser. Även om det är svårt att lyfta en graderande slutsats i nuläget finns goda exempel i rapporten på utvecklingsarbeten som indikerar goda resultat och förändrade arbetssätt över tid, till exempel arbetet kring att uppmärksamma våldsutsatthet eller riktade hälsosamtal. Ett annat arbete som visar på vikten av uthållighet är det regionala utvecklingsarbetet kring antistigma, psykisk hälsa och suicid som bedrivits med externa medel och där flera insatser kunnat testas, anpassats och till viss mån implementerats inom vårdens verksamheter. Därtill pågår flera arbeten som ska ge bättre underlag för kärnverksamheten att jobba med uppdragen och målsättningarna.

Folkhälsoarbetet är ett arbete som behöver bedrivas i samverkan mellan aktörer och över flera politikområden. Det nationella målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhällsliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation (till år 2048). I länet har region och kommuner enats om en länsövergripande folkhälsopolicy med visionen ”Hälsa på lika villkor för hela befolkningen för en hållbar utveckling i Jämtlands län.” Folkhälsomyndigheten konstaterade 2023 att det övergripande målet, på grund av rådande hälsoklyftor, inte kommer nås med dagens takt.¹ Folkhälsoundersökningar i Jämtlands län visar på stora skillnader i hälsoutfall mellan olika grupper och lyfter fram prioriterade områden att jobba vidare med. Bland dessa återfinns det psykiska välbefinnandet bland unga och arbete för att främja hälsosamma levnadsvanor, särskilt med socioekonomiska faktorer i beaktande.

Följaktligen visar uppföljningar av folkhälsoarbetet i regionen på behovet att fortsatt integrera en helhetssyn för hälsofrämjande hälsa- och sjukvård. Hälsa- och sjukvårdslagen fastställer att målet med hälsa- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen och att hälsa- och sjukvården ska arbeta för att förebygga ohälsa. Primärvården ska enligt sitt grunduppdrag tillhandahålla förebyggande insatser utifrån

¹ Folkhälsan i Sverige, årsrapport 2023, Folkhälsomyndigheten. [Folkhälsan i Sverige – Årsrapport 2023 \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se)

såväl befolkningens behov som patientens individuella behov och förutsättningar. Ett fortsatt utvecklingsområde i regionen bedöms vara att jobba med statistik och hälsodata i verksamhetsutveckling och uppföljning för att säkerställa att insatser skapar förutsättningar för en god och jämlik hälsa i befolkningen.

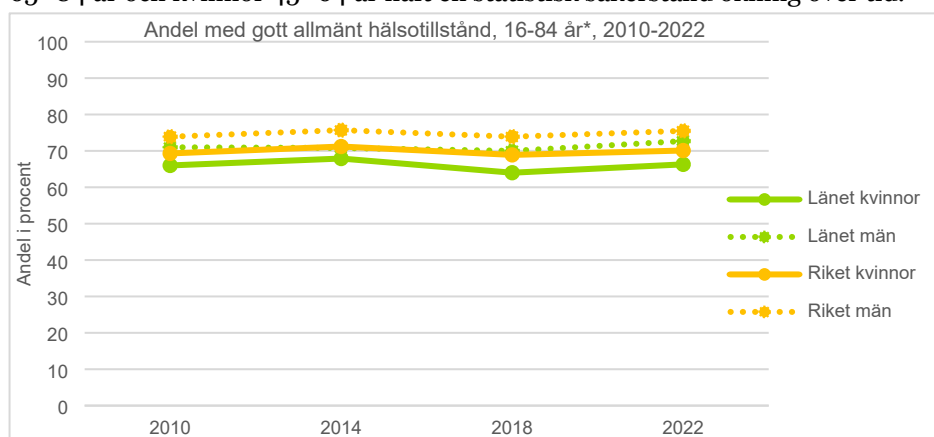
I hälsa- och sjukvårdsnämndens uppgifter nämns närliggande områden till den hälso- och sjukvårdsrelaterad folkhälsan såsom jämställdhet, jämlikhet, mångfald och integration. Det finns även ett särskilt ansvar för att främja samisk hälsa. Dessa perspektiv är i hög grad integrerade i stor del av arbetet som återges i den här rapporten och i det löpande arbetet för en god och jämlik hälsa. Samtliga uppdrag redovisas inte i detalj då några av sakområdena även har separata uppföljningar i nämnd och styrelse.

1.1 Nyckeltal i regionplan 2024–2026

De tre följande nyckeltalen kommer från folkhälsoenkäten Hälsa på lika villkor, den genomfördes senast med tilläggsurval i länet under våren 2022. Sedan dess har inget tilläggsurval gjorts och därför kan nyare resultat inte redovisas i nuläget.

1.1.1 Allmänt gott hälsotillstånd (16+)

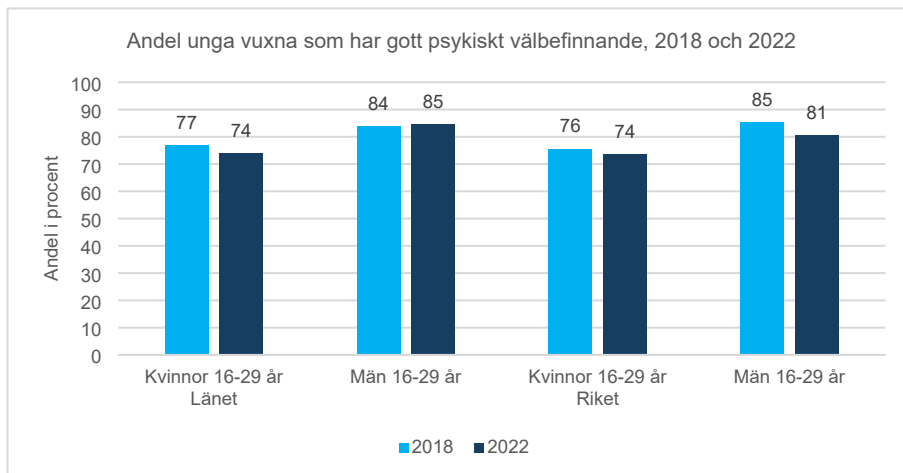
Den självskattade hälsan² är generellt god i befolkningen och det finns positiva tendenser, främst bland medelålders/äldre. I jämförelse med riket (73 procent) är det en signifikant mindre andel personer i länet (70 procent) som skattar sig ha ett allmänt gott hälsotillstånd. Liksom på nationell nivå är det en större andel män än kvinnor med gott allmänt hälsotillstånd. Sett till ålder är det störst andel i åldersgruppen 16–29 år som har ett gott allmänt hälsotillstånd. Det finns en tydlig social gradient utifrån utbildningsnivå, ju längre utbildning desto större andel som uppskattar sin hälsa som god. Det finns även skillnader i allmänt gott hälsotillstånd utifrån ekonomiska förhållanden, sexuell identitet och funktionsförmåga. Även om andelen personer i länet mellan 16–84 år som skattar sitt allmänna hälsotillstånd som gott har legat relativt konstant sedan 2010 har åldersgruppen 65–84 år och kvinnor 45–64 år haft en statistisk säkerställd ökning över tid.

² Nyckeltalet allmänt hälsotillstånd utgår ifrån frågan: "Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd?" med svarsalternativen "Mycket bra", "Bra", "Någorlunda", "Dåligt", "Mycket dåligt". Här är "Mycket bra" och "Bra" sammanslagna och redovisas som allmänt gott hälsotillstånd.

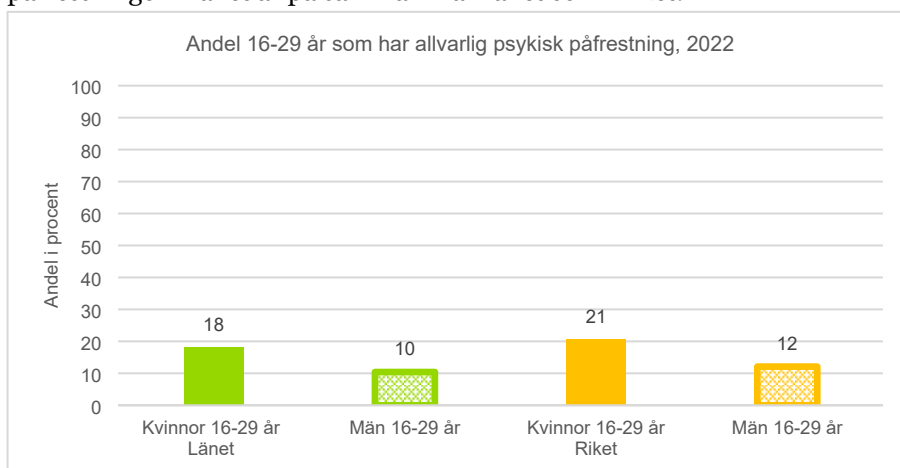
1.1.2 Psykiskt välbefinnande (fördelat på kön 16–29 år)

Psykiskt välbefinnande mäts på nuvarande sätt sedan 2018³. Sett till hela vuxna befolkningen kan majoriteten av länets invånare anses ha ett gott psykiskt välbefinnande men unga kvinnor är en av grupperna som sticker ut i negativ bemärkelse. I länet är det just i åldersgruppen 16–29 år som det är en signifikant större andel män än kvinnor i länet som har gott psykiskt välbefinnande, i övrigt är det ingen könsskillnad på länsnivå. På nationell nivå är det även sett till hela åldersgruppen 16–84 år, vanligare att män än kvinnor har gott psykiskt välbefinnande. Andelen unga vuxna i länet som har gott psykiskt välbefinnande är på samma nivå i länet som i riket. Det finns inga signifikanta skillnader mellan 2018 och 2022 varken i länet eller riket.

1.1.3 Psykisk påfrestning (fördelat på kön 16–29 år)

Frågan om psykisk påfrestning⁴ är ny i Hälsa på lika villkor sedan 2020 och kan därför inte följas över tid. I länet har 18 procent av kvinnor i åldern 16–29 år allvarig psykisk påfrestning och 10 procent av män i samma åldersgrupp. Skillnad mellan könen är dock bara statistiskt säkerställd på riksnivå. Andelen unga vuxna som har allvarig psykisk påfrestningen i länet är på samma nivå i länet som i riket.

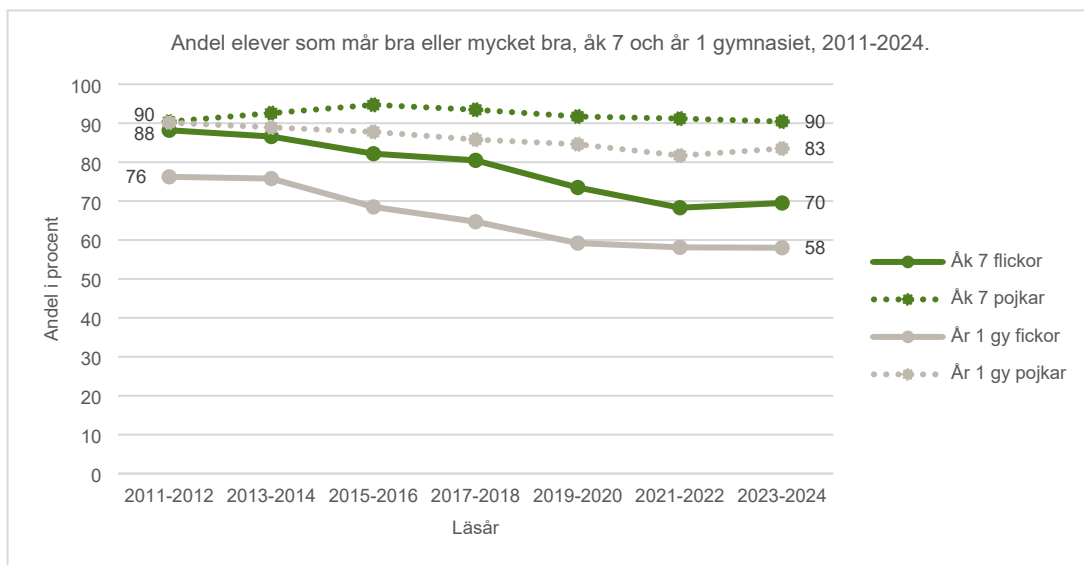

³ Instrumentet SWEMWBS3 används sedan 2018 för att mäta den positiva sidan av psykisk hälsa, det innehåller sju påståenden om tankar och känslor som är positivt formulerade.

⁴ Kessler-6 (K6) är en kort skala som används för att mäta psykisk stress. Den består av sex frågor och är utformad för att identifiera personer med allvarig psykisk ohälsa

1.1.4 Andel elever som upplever att de mår bra⁵

Nyckeltalet baseras på data från hälsosamtalet i skolan, här redovisas åk 7 och 1 på gymnasiet. I båda årskurserna har andelen flickor som mår bra minskat med närmare 20 procentenheter. Pojkar åk 7 är den enda grupp som varit stabil över tid. Det är vanligare att pojkar än flickor upplever att de mår bra, gäller båda årskurserna. Det finns inte jämförbara siffror med riket. Hur skolelever upplever att de mår påverkas av flera faktorer, de tre skyddsfaktorer som har störst samband med att må bra är att trivas bra i skolan, ha en vuxen att prata med om det som är viktigt för en och att sova bra. När det gäller riskfaktorer är skolstress ofta den faktor som har störst negativt samband med att må bra.

1.2 Nyckeltal i hälso- och sjukvårdsnämndens verksamhetsplan 2024

1.2.1 Antal genomförda riktade hälsosamtal inom primärvårdens egenregi utifrån antal listade personer som under året fyller 40, 50, 60 eller 70 år bibehålls på föregående års nivå (20%), eller ökar om den ekonomiska situationen så medger.

Sedan 2021 pågår införandet av riktade hälsosamtal i regionen. Alla listade patienter ska under året de fyller 40, 50, 60 och 70 år få en inbjudan till ett riktat hälsosamtal. Hittills under 2024 har 668 samtal genomförts på regiondrivna hälsocentraler, vilket motsvarar cirka 12% av listade patienter. Enligt plan har färre genomförda riktade hälsosamtal genomförts under andra tertialen jämfört med första, då det är svårare att prioritera detta under sommarperioden. Från samordningen av riktade hälsosamtal pågår ett aktivt utvecklingsarbete och kontinuerliga utbildningsinsatser samt stöd till samtalsledare. Under

⁵ Frågan jag mår har i elevhälsoformuläret fem svarsalternativ mycket bra, bra, varken bra eller dåligt, dåligt och mycket dåligt. Mycket bra och bra presenteras ihop och benämns som mår bra eller god självskattad hälsa

året har det lagts särskilt fokus på digital utveckling, bland annat när det gäller inbjudan samt att några hälsocentraler testar digitala åtgärdsprogram. För att nå underrepresenterade målgrupper har enkäten översatts till lätt svenska. Även insatser efter ett riktat hälsosamtal har varit prioriterat där utvecklingsarbeten gjorts kring social aktivitet på recept, senior sport school och en aktivitetssida i samverkan med Destination Östersund.

1.3 Uppdrag HSN verksamhetsplan 2024

1.3.1 Implementera insatser som främjar hälsosamma levnadsvanor samt uppmärksammar psykisk hälsa och våldsutsatthet i fler patientmöten.

När det kommer till antal patienter som fått fråga om våldsutsatthet dokumenterad i våldsmallen i journalen så har den siffran ökat kraftigt de senaste två åren. 2022 uppgick totalt antal till 2497 patienter jämfört med 9332 patienter under 2023. Fram tills 31 augusti 2024 har 8671 patienter dokumenterats vilket kan jämföras med 6435 patienter under samma period 2023. Områden som ökar under 2023 är framför allt område kvinna, primärvården, psykiatrin och BUP, även akuten som gjorde ett omfattande utvecklingsarbete förra året ser ut att bibehålla samma nivå. Område Kvinna har en aktiv grupp som arbetar med frågan om att efterhöra och omhänderta våld i nära relationer. Under året har flera utbildningsinsatser kring att uppmärksamma våldsutsatthet genomförts, bland annat för AT-läkare, ortopedavdelningen, rehabavdelningen, IVA-personal och nyanställda sjuksköterskor inom slutenvården. Ett utvecklingsarbete har även skett med tandvården i form av utbildningsinsatser för personal samt anpassning av rutindokument. Siffror från tandvården är inte inkluderat i statistiken ovan.

Inom ungdomsmottagningen fortgår och utvecklas arbetet med implementering av "SEXIT" - ett frågeformulär för att ställa frågan om våldsutsatthet och samtycke.

Gällande psykisk hälsa sker arbete i enlighet med långsiktig utvecklingsplan för arbetet med psykisk ohälsa (LUP). För stöd kring utbildning i grundläggande psykisk hälsa och suicidprevention till alla medarbetare och förtroendevalda finns utbildningskatalog samt utbildningar i kompetensportalen. Enligt målsättningen i LUP ska alla medarbetare och förtroendevalda genomgå grundläggande utbildning inom psykisk hälsa och suicidprevention minst vart femte år. Då utbildningskatalogen även inkluderar utbildningar som inte ges via regionens kompetensportal finns inget enhetligt uppföljningssystem men av de utbildningar som finns tillgängliga i portalen har 200 medarbetare gått någon i år varav nästan uteslutande personal från hälso- och sjukvården. I kontrast från våldsutsatthet och levnadsvanor gör komplexiteten i faktorer som påverkar det psykiska måendet det svårare att genom journaldata följa hur psykisk hälsa uppmärksammas i patientmötet. Utifrån arbetet med LUP har parametrar för att följa arbetet med psykisk hälsa fastställts och redovisats i separat uppföljning till regionstyrelsen samt på Folkhälsoenhetens hemsida.

En checklista och rutin för verksamheter vid suicidhot och suicidtankar har tagits fram av Folkhälsoenheten i samverkan med HR, dessa finns publicerade i Centuri. Arbetet för läns-gemensam rutin för efterlevandestöd vid suicid har påbörjats. Jämtlands län har under

många år legat högt i nationell jämförelse när det kommer till antal suicid men 2023 sågs en markant ökning från redan höga tal till drygt 32 suicid/100 000 invånare, jämfört med rikssnittet på 18 stycken. Män är överrepresenterade i statistiken.

Hälsosamma levnadsvanor ska tas upp med patienterna kopplat till deras grundsjukdomar. Socialstyrelsen publicerar årligen en uppföljningsrapport på primärvårdens stöd till patienter med ohälsosamma levnadsvanor som baseras på av regionerna inrapporterad statistik. 2023 års rapport har ännu inte publicerats men sett till tidigare år så har Region Jämtland Härjedalen legat lågt i nationell jämförelse vad gäller andel patienter som fått en dokumenterad åtgärd på grund av daglig rökning, riskbruk av alkohol otillräcklig fysisk aktivitet eller ohälsosamma matvanor. Socialstyrelsen konstaterar i rapporten som gäller för år 2022 att arbetet med prevention och behandling av ohälsosamma levnadsvanor i primärvården hade återhämtat sig efter en nedgång under pandemin. Vid en övergripande jämförelse av siffror inrapporterade för 2023 från Region Jämtland Härjedalen så ser det ut att vara en liten ökning av personer som konstaterats med ohälsosam levnadsvana men inte vad gäller dokumenterade åtgärder.

Det är även svårt att göra en analys av dokumenterade åtgärder kring levnadsvanor för hela hälso- och sjukvården hittills under 2024 men ett nedslag i statistiken indikerar att åtgärder vid otillräcklig fysisk aktivitet och ohälsosamma matvanor ökar. Det kan sannolikt förklaras av ökade insatser, i det senare fallet tillgången till dietister och när det gäller fysisk aktivitet i spåren av en nationell satsning sedan 2023 då regionerna erhåller statsbidrag för insatser som ska leda till att förskrivningen av fysisk aktivitet på recept (FaR) ökar.

Folkhälsoenheten har under året utökat omfattningen för samordnarfunktionen för fysisk aktivitet och har genom det erbjudit fler utbildningsinsatser för vårdpersonal och kunnat stärka rutiner kring förskrivning och uppföljning. Med hjälp av statsbidraget genomför även 6 hälsocentraler en FaR-intervention med huvudsyftet att främja och utveckla arbetssättet kring FaR inom primärvården samt att patienter som är fysiskt inaktiva ska få ett första insteg till fysisk aktivitet. I interventionen ingår utbildning inom FaR metoden, utformande av lokal rutin kring hur FaR-arbetet ska bedrivas, 2 uppföljningar samt uppstart av FaR-grupper.

Inom operationsprocessen har frågan om levnadsvanor i samband med operation lyfts, med start i höst genomförs ett utvecklingsarbete kring alkoholfri inför operation i samverkan mellan Folkhälsoenheten, ortopedin och Åre hälsocentral.

Under hösten presenteras föreslagna åtgärder kopplat till nationellt vårdprogram för prevention och behandling av ohälsosamma levnadsvanor, arbete pågår för tillfället inom LPO levnadsvanor.

1.3.2 Verka för att tandvården på lång sikt stärker sin roll som instans för hälsofrämjande insatser på individ- och samhällsnivå.

Samverkan mellan Folkhälsoenheten och Folktandvården har inletts på övergripande nivå. En tänkbar åtgärd som nu utreds vidare är inrättande av Hälsopromotör, som kan arbeta med förebyggande och utbildande arbete mot patientgrupper med större behov, för utökad

samverkan och för att i högre utsträckning kunna arbeta hälsofrämjande. Dialog förs utifrån koncept och samverkan med andra enheter inom regionen.

Tandvården har som beskrivits ovan bedrivit ett aktivt utvecklingsarbete kring våld i nära relation och fyller en viktig roll i arbetet med att uppmärksamma våldsutsatthet. Samverkan sker även i frågor som rör levnadsvanor, psykisk hälsa och föräldraskapsstöd där tandvården på samma sätt har en viktig roll att fylla, inte minst genom att barn och unga kallas till regelbundna rutinbesök.

1.3.3 Utveckla insatser som främjar hälsosamma levnadsvanor i hela befolkningen, stärka kunskapen om egenvårdsinsatser och möjligheten att själv ha kontroll över sin vård

Det pågår ett samarbete mellan Hälsa- och sjukvårdens verksamheter och Folkhälsoenheten i flera former som syftar till att utveckla insatser i linje med uppdraget. I Torvalla pågår etableringen av Mötesplats Hälsa Torvalla i samverkan med Östersunds kommun, social aktivitet som tidigare nämnts och Senior sport school i samverkan med RF sisu och Östersunds kommun är exempel på insatser.

Regionen har under många år haft förhållandevis höga siffror i en nationell jämförelse vad gäller förekomsten av sexuellt överförbara sjukdomar (STI), i synnerhet klamydia. Under året har egenregistrerad provhantering för klamydia/gonorré införts och arbete pågår med att hitta en struktur för att kunna erbjuda testkit utanför hälso- och sjukvården och kunna tillgängliggöra det på skolor i länet.

Statsbidrag för arbetet med föräldraskapsstöd har bidragit till utveckling av insatser inom barn- och ungdomsmedicin, tandvården samt barn- och mödrahälsovården.

Arbete pågår med att ta fram underlag som tydliggör ansvarsfördelning och åtgärdsprogram för insatser för att förbättra levnadsvanor hos barn och ungar med speciellt fokus på att öka andelen barn med normalvikt.

1.4 Övriga uppdrag från regionplan

Utöver ovan redovisade uppdrag deltar hälso- och sjukvårdsnämnden i flera uppdrag med koppling till folkhälsoområdet.

1.4.1 I samverkan med nämnderna ska regionstyrelsen prioritera insatser för att främja det psykiska välbefinnandet hos unga och unga vuxna.

Det pågår en rad insatser med stöd i långsiktig utvecklingsplan för arbetet med psykisk ohälsa, statsbidrag från uppdrag psykisk hälsa och i samverkan med kommunförbundet. Folkhälsoenheten jobbar för att utveckla ungdomars möjlighet till delaktighet och inflytande genom att involvera dem i arbetet i samverkan med RF Sisus, JGY samt ungdomsmottagningen genom att stödja införandet av ungdomsambassadörer. Skydds- och riskfaktorer kopplat till barn och ungas psykiska hälsa har spridits och ett

våldsförebyggande projekt pågår som syftar till att ge en bättre bild av våldets utbredning bland unga och ge förslag för fortsatt samverkansarbete i länet.

1.4.2 Regionstyrelsen utvecklar det övergripande folkhälsoarbetet och stödjer verksamheter för att i ökad omfattning prioritera främjande och förebyggande insatser.

Länets samverkansstruktur för folkhälsoarbete inklusive uppföljning och revidering av den länsgemensamma folkhälsopolicyen är under arbete såväl som det folkhälsopolitiska programmet inom NRF. Folkhälsoenheten tar fram ett underlag för prioritering och stöd i planering, genomförande och uppföljning till verksamheter i det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet som kommer användas i samband med verksamhetsplaneringen 2025.

Folkhälsoenheten driver sedan 2020 ett regionalt utvecklingsarbete kring antistigma, psykisk hälsa och suicid med insatser som bidrar till flera av de övergripande målen. Inom ramarna för det har det bedrivits ett antal delprojekt med antingen befolkningsinriktad, verksamhetsutvecklande eller kunskapshöjande inriktning. Utvecklingsarbetet pågår till och med 2024 och är för tillfället under utvärdering. Under arbetets gång har en rad insatser implementerats som nu bedrivs i eller stödjer ordinarie verksamhet, som till exempel HBTQI- och mångfaldsdiplomering, utbildningskatalog psykisk hälsa som nämndes ovan eller stöd till verksamheter att våga fråga om psykisk hälsa. Det finns även exempel på insatser som har testats men inte längre genomförs eller insatser som ännu pågår i projektform med goda resultat. Ett exempel på det senare är arbetet med hälsoguider som når en målgrupp där det finns en påverkbar hälsoklyfta utifrån flera parametrar. Under projektets senare del visat goda resultat på såväl befolkningsnivå genom att öka hälsolitteraciteten hos individer och i tid söka sig till vården, men även på verksamhetsutvecklande nivå genom att återföra kunskap och erfarenheter till regionens verksamheter. Det finns skäl att fortsätta utreda förutsättningarna för att regionen implementerar insatsen i ordinarie verksamhet för att bidra till ökade förutsättningar för en jämlik vård och god och jämlik hälsa i befolkningen.